

***Rubus chamaemorus* L.**

Malina moroszka

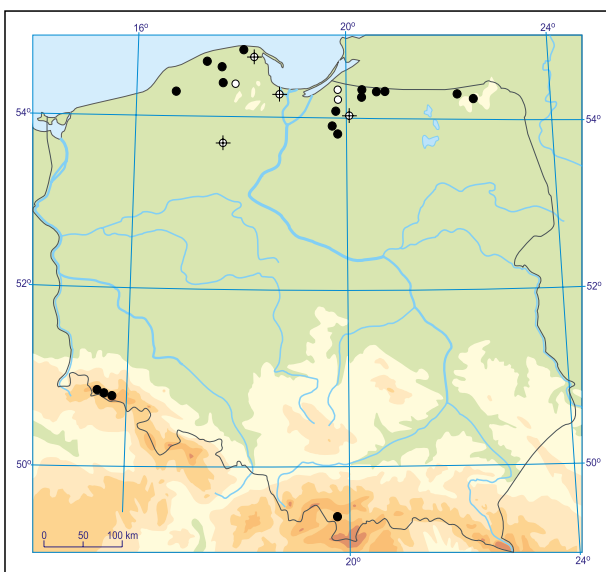
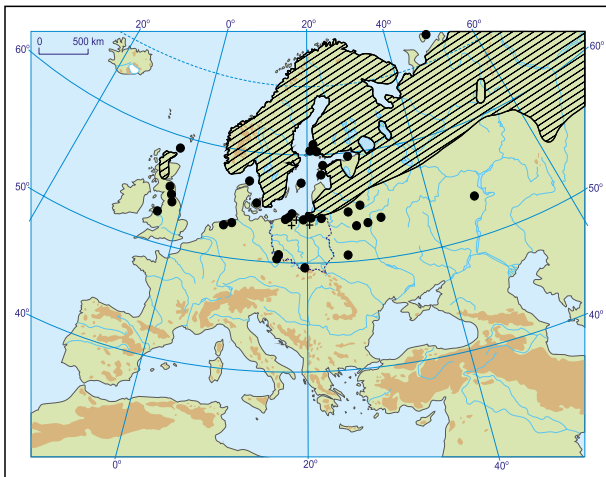
Rodzina: *Rosaceae* – różowate

Status

W Polsce gatunek zagrożony wyginięciem. W krajach ościennych: ginący w Niemczech, krytycznie zagrożony w Czechach, zagrożony na Białorusi, narażony na wyginięcie w Obwodzie Kaliningradzkim.

Rozmieszczenie geograficzne

Gatunek arktyczno-borealny o zasięgu cyrkumborealnym. W Europie występuje w północnej części Wielkiej Brytanii, Skandynawii, wschodniej części Pojezierza Bałtyckiego, w północnej części Niżu Wschodnioeuropejskiego oraz na reliktowych stanowiskach w Sudetach i Karpatach (Hultén, Fries 1986; Heslop-Harrison 1968).

Występowanie w Polsce

W naszym kraju malina moroszka jest reliktem glacialnym. Rośnie na Nizinie Staropruskiej, na Pojezierzu Mazurskim, na Pobrzeżu Słowińskim i Kaszubskim oraz w Sudetach w paśmie Karkonoszy i w Karpatach w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej. Z Niziny Staropruskiej i Pojezierza Mazurskiego znane są i potwierdzone w 2007 r. stanowiska (J. Kruszelnicki, mat. npbl.) w rezerwach Jezioro Martwe i Zielony Mechacz koło Małdyt, Osiek II koło Pasłęka (Panfil 1970) oraz na torfowisku Bieńkowo w powiecie braniewskim (Pisarek 2009); ponadto w projektowanym rezerwacie Góra Zamkowa w nadleśnictwie Górowo Iławeckie, na dwóch torfowiskach wysokich koło miejscowości Warszkaży na zachód od Bartoszyca (Obidowicz 1969), na dwóch stanowiskach w Puszczy Rominckiej (Pawlikowski 2000) oraz koło miejscowości Budwity w północno-wschodniej, eksploatowanej części tego samego torfowiska, którego południowa część chroniona jest w rezerwacie Zielony Mechacz. Była też podana z okolic Kurowa Braniewskiego i Żerdzisk koło Braniewa (Abromeit i in. 1898–1940; Trzeciecki 1958; Olkowski 1963) oraz Kant koło Morąga (Trzeciecki 1958); stanowiska te uległy prawdopodobnie zniszczeniu wskutek eksploatacji torfu i odwodnienia terenu. Stanowiska z Pobrzeża Południowobałtyckiego i Pojezierza Wschodniopomorskiego to: Bielawskie Błoto (Wojterski, Bednorz 1982; M. Herbichowa, mat. npbl.), Słowiński Park Narodowy – w Obwodzie Ochronnym Kluki, m.in. w rezerwach ścisłych Moroszka i Ciemińskie Błota przy południowo-zachodnim brzegu jeziora Łebsko (Czubiński i in. 1977; Chrzanowski 1992), rezerwat Janiewickie Bagno koło Sławna (Wojterski, Bednorz 1982) oraz Czarne Bagno koło Lęborka (Czubiński i in. 1977; M. Herbichowa, mat. npbl.). Zniszczeniu uległy stanowiska koło Nowego Świata niedaleko Człuchowa, koło miejscowości Werblinia na zachód od Pucka, w Siennej Budzie koło Gdańska oraz na torfowisku Świdne Bagna na wyspie Uznam (Piotrowska 1966a; Czubiński i in. 1977). W Karkonoszach rośnie na torfowiskach wierzchownikowych Upa i Smogornia pod Śnieżką, pod Szrenicą na wysokości 1420 m n.p.m. oraz na zboczu Sokolnika, 1380 m n.p.m. (Schube 1903; J. Fabiszewski, mat. npbl.; Wojtuń, Matuła 2000). W Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej występuje tylko na torfowisku Puścizna Wielka koło Piekelnika (Koczur 2004, 2005).

Siedliska i fitocenozy

Malina moroszka rośnie u nas na torfowiskach wysokich, zwłaszcza należących do związku *Oxycocco-Empetrion hermaphroditi* i w borach bagiennych *Vaccinio uliginosi-Pinetum*. Niekiedy występuje na siedliskach antropogenicznych, np. na torfowisku Bielawskie Błoto

rośnie na poboczach dróg służących do wywozu torfu i w runie wilgotnej brzeziny zarastającej w procesie sukcesji osuszone brzeżne partie tego torfowiska. Zawsze jednak wymaga podłoża torfowego.

Morfologia i biologia

Roślina zielna, wieloletnia, dwupienna, o dużych wymaganiach świetlnych. Kwitnie i owocuje jedynie w optymalnych warunkach świetlnych i wilgotnościowych, np. na torfowiskach wysokich w rezerwach Osiek II i Zielony Mechacz 30% osobników przechodzi stadia generatywne. Bardzo słabo lub w ogóle nie kwitnie w rezerwacie Jezioro Martwe, na Bielawskim Błocie oraz w Karkonoszach. Na stanowisku karpackim przez wiele lat obserwowano jedynie osobniki płonne, w 2010 r. pojawiły się rośliny kwitnące. Rok ten charakteryzowały wyjątkowo obfite opady.

Charakterystyka populacji

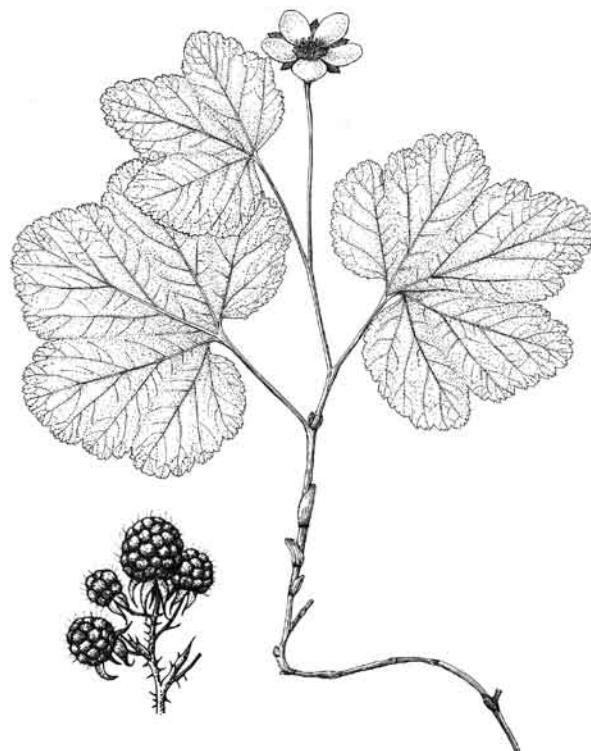
Na stanowiskach niżowych malina moroszka rośnie obficie. Najliczniejsze populacje istnieją w rezerwach: Zielony Mechacz, Osiek II, Janiewickie Bagno oraz w Słowińskim Parku Narodowym. Trzy populacje karkonoskie są bardzo nieliczne: na torfowisku pod Szrenicą rośnie około 40 osobników, na dwóch pod Śnieżką – zaledwie po kilkanaście (J. Fabiszewski, mat. npbl.), natomiast odkryte w 1999 r. stanowisko na Sokolniku obejmuje około 2000 osobników (J. Fabiszewski, mat. npbl.). Na Puściźnie Wielkiej obserwowano również około 2000 pędów, skupionych na stosunkowo niewielkiej powierzchni – 150 m² (Koczur 2008b).

Zagrożenie i wskazania ochronne

Malina moroszka podlega w Polsce ochronie prawnej, mimo to grozi jej wyginięcie. Największym zagrożeniem

Fot. 102. *Rubus chamaemorus* w rezerwacie Zielony Mechacz (2012)

niem stanowisk niżowych jest osuszanie i eksploatacja torfowisk. Dotyczy to szczególnie Bielawskiego Błota, Słowińskiego Parku Narodowego, a także stanowiska na Czarnym Bagnie koło Lęborka. Należy objąć ochroną rezerwatową dotychczas niechronione stanowiska na Nizinie Staropruskiej oraz zaprzestać osuszania terenów przy południowo-zachodniej granicy Słowińskiego PN. Eksploatacja złóż torfowych w sąsiedztwie rezerwatów Zielony Mechacz (Kopalnia Budwity) i Osiek II wpływa negatywnie na stan populacji maliny moroszki wywołując spadek poziomu wód gruntowych i ekspansję kruszyny pospolitej. Od dawna eksploatacja ta powinna być zakończona. Stanowiska karkonoskie potencjalnie zagrożone są przez rozbudowę dróg i ścieżek turystycznych; osuszenie płytkich torfowisk może tam bezpowrotnie zniszczyć siedlisko maliny moroszki. Stanowisko karpackie zagrożone jest dziką eksploatacją torfu i związanymi z nią zmianami w hydrologii złoża. Obszar ten powinno się objąć ochroną rezerwatową (Koczur 2008b, d). Cztery populacje objęte są monitoringiem.

Jerzy Kruszelnicki, Jerzy Fabiszewski i Anna Koczur

Summary

Rubus chamaemorus is a glacial relic in Poland where it reaches the southern limit of its distributional range in Europe. It occurs mainly in northern lake districts and at isolated localities in the Sudetes and Carpathians. *R. chamaemorus* grows now in approx. 20 sites, covering areas from 100 square meters to 200 ha. The plant occurrence is associated with raised bogs *Sphagnetum magellanici* and bog pine forests *Vaccinio uliginosi-Pinetum*. The drainage of bogs and the exploitation of peat are the greatest threats to the species.